

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Сичука Олексія Сергійовича**

на тему:

«ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ПРИ РОЗРОБЦІ КОМПЛЕКСНИХ ПЛАНІВ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 10 «Природничі науки»

за спеціальністю 106 «Географія»

Аналіз дисертаційної роботи **СИЧУКА ОЛЕКСІЯ СЕРГІЙОВИЧА «Географічні аспекти при розробці комплексних планів розвитку територій громад (на прикладі Одеської області)»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 «Географія» з галузі знань 10 «Природничі науки», дає підстави зробити висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності й надати загальну оцінку дисертації.

Актуальність теми виконаної роботи.

Дисертаційна робота здобувача є актуальною та практично затребуваною. Питання просторового планування територій постійно перебувають у фокусі уваги науковців і управлінців, оскільки від якості планувальних рішень безпосередньо залежить сталий розвиток громад. Із завершенням реформи адміністративно-територіального устрою та впровадженням децентралізації перед територіальними громадами постало завдання розробки комплексних планів просторового розвитку – документів, що вимагають ґрунтовного вивчення особливостей території саме з позицій географічного світогляду. Лише комплексний суспільно-географічний аналіз дає змогу узгодити економічні інтереси, соціальне забезпечення населення та екологічну безпеку території. Додаткової актуальності темі надають виклики воєнного стану, який кардинально змінив безпекову та просторову організацію Чорноморського регіону. Звернення автора до Одеської області є цілком обґрунтованим, адже цей регіон поєднує унікальне приморське й прикордонне положення, потужний природно-ресурсний та економічний потенціал зі значними територіальними диспропорціями, що робить його репрезентативним полігоном для відпрацювання географічних підходів до просторового планування громад.

Усе вище указане обґрунтовує актуальність пропонованого дисертаційного дослідження здобувача.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.

Напрямок дисертаційного дослідження пов'язаний із науковою тематикою випускової кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру Одеського національного університету імені І.І. Мечникова № 330 «Стале

землекористування в південному регіоні України: сучасні проблеми та шляхи вирішення» (2023-2027 рр.), науково-дослідної держбюджетної теми № 603 «Встановити масштабність і наслідки деградації чорноземів України в умовах сучасної зміни клімату та сільськогосподарського використання» (2020-2022 рр.).

Наукова новизна отриманих результатів.

Дисертаційна робота здобувача є самостійно виконаним комплексним науковим дослідженням, в якому викладено авторський погляд на вивчення теоретичних та практичних проблем просторового планування в Україні, та в Одеському регіоні зокрема, та має наукову новизну, яка визначена тим, що

вперше:

- запропоновано поняття «географічного капіталу» як комплексу чинників розвитку території з врахуванням геоекономічного та геостратегічного положення, перспектив використання природно-ресурсного потенціалу;
- проаналізовано стратегії регіонального розвитку областей України щодо врахування в них основних суспільно-географічних аспектів в контексті сучасних умов та згруповано їх за основними тенденціями розвитку на короткострокову перспективу;
- здійснено комплексний аналіз економічного розвитку адміністративних районів Одеської області на основі ключових соціально-економічних показників та виділено чотири типи районів за рівнем та характером їх економічного розвитку;
- досліджено особливості розвитку регіону в умовах військового стану на визначено основні вектори розвитку та відновлення для адміністративних районів та громад залежно від їх суспільно-географічних особливостей;
- вивчено суспільно-географічні передумови просторового планування територій громад Одеського регіону та вказано на територіальні відмінності;
- запропоновано рекомендації щодо врахування географічних аспектів розвитку Південнівської ТГ при розробці комплексного плану розвитку території;
- визначено основні проблеми здійснення управління просторовим плануванням територіальних громад в Одеському регіоні шляхом PESTLE аналізу процесу.

удосконалено:

- науково-поняттєвий апарат вивчення особливостей просторового планування території регіонів та громад;
- методику суспільно-географічного вивчення особливостей просторового планування територій громад.

отримало подальший розвиток:

- суспільно-географічні підходи до вивчення комплексних планів територій громад;
- впровадження методів суспільно-географічного дослідження для просторового планування;
- підходи до виокремлення географічних аспектів при розробках комплексних планів громад.

Практичне значення отриманих дисертантом результатів.

Дослідження Сичука О.С. містить раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих науково-практичних завдань.

Головні досягнення автора – запропоноване поняття “географічного капіталу”, що дозволяє комплексно оцінити сукупність природних, геополітичних та соціально-економічних чинників розвитку території; виявлення суспільно-географічних передумов просторового планування на трьох ієрархічних рівнях “держава – регіон – громада”; обґрунтування чотирьох типів адміністративних районів Одеської області за рівнем економічного розвитку та визначення для них основних векторів розвитку й повоєнного відновлення; апробація запропонованого суспільно-географічного підходу на прикладі Південнівської міської територіальної громади з формулюванням практичних рекомендацій щодо управління її розселенням, економічним розвитком та екологічним навантаженням; систематизація проблем просторового планування громад регіону за шістьма блоками чинників на основі PESTEL-аналізу.

Практична цінність дисертації підкріплена актами впровадження в органах місцевого самоврядування і виробничих організаціях, а також у освітній процесі кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру ОНУ імені І.І. Мечникова при викладанні наступних освітніх компонентів «Земельний кадастр і менеджмент земельних ресурсів», «Основи землеустрою», «Землепорядне проектування», «Оцінка земель», тощо. Також окремі положення дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес при підготовці кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Географія» (з 2025 р. «Географія та регіональні студії») та «Науки про Землю» першого і другого рівнів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи є достатньо обґрунтовані, загалом відповідають зазначеним у роботі меті та завданням, викладені у загальних висновках і висвітлені в 8 опублікованих працях, з яких: 3 статті у періодичних наукових рецензованих фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія

Б); 1 публікація – в інших виданнях, 4 публікації - у матеріалах і тезах конференцій та семінарів.

Отримані результати забезпечується достатньою апробаційною базою, що доповідалися та обговорювалися на 4 конференціях та науково-технічних заходах різного рівнів: 1) Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій 55-річчю кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова «Ґрунти в сучасному світі», м. Одеса, 23–24 груд. 2022 р. «Стан та перспективи розробки комплексних планів розвитку територій громад в Україні»; 2) Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку геодезії, землеустрою та природокористування», м. Одеса, 13–14 черв. 2024 р. «Стале землекористування в стратегіях розвитку та просторового планування територіальних громад в Україні»; 3) Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті та 85-річчю з Дня народження професора О. Г. Топчієва «Географічна наука: виклики, проблеми та інновації», м. Одеса, 22 лип. 2024 р. «Проблеми просторового планування та кадастру земель в регіональному розвитку Одещини»; 4) III всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Ґрунтово-земельні ресурси України», м. Одеса, 21-22 лист. 2025 р. «Просторова організація землекористування при розробці комплексних планів розвитку територіальних громад») та щорічних наукових конференціях студентів та аспірантів і професорсько-викладацького складу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (2023-2025 рр.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність, характеристика основних положень роботи.

Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг становить 238 сторінок, з яких 179 сторінок основного тексту. Робота вміщує достатній графічний матеріал - таблиці, рисунки, карти, а також додатки. Список використаних джерел складається з 207 найменувань. Логічність та послідовність викладу тексту роботи відповідає поставленим завданням дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їхнє впровадження.

Перший розділ є теоретико-методологічним підґрунтям дослідження. У ньому розкрито сутність просторового планування з позицій суспільної географії, систематизовано наукові підходи до трактування понять “просторове планування”, “територіальне планування” та “комплексний розвиток”, простежено еволюцію цих термінів. Значну увагу приділено європейському досвіду просторового планування, аналіз якого засвідчив проєвропейський вектор трансформації планувальної системи України. Автор обґрунтовує

введення поняття “географічного капіталу” як інтегральної сукупності природно-ресурсного потенціалу, геополітичного положення, демографічної ємності та екологічної безпеки території, а також виокремлює суто географічні складові, що формують основу запропонованого підходу до просторового планування громад.

Другий розділ розкриває географічні передумови просторового планування громад і територій в умовах реформ та воєнного стану. Здобувач доводить, що нормовані параметри спроможних громад можуть слугувати чинником визначення векторів просторового розвитку регіонів. На основі дослідження розселенських і демографічних передумов, особливостей транспортної мережі, забезпеченості населення соціальними послугами та рівня економічного розвитку визначено можливості регіонів у досягненні цілей сталого розвитку. Із застосуванням коефіцієнтів локалізації населення та індексів відносної урбанізації обґрунтовано диференційовані підходи до планування для урбанізованих та малозаселених регіонів. Окремо проаналізовано вплив воєнного стану на просторову організацію території та здійснено групування регіонів України за стратегічним баченням їх просторового розвитку.

Третій розділ присвячено практичним аспектам розробки комплексних планів на прикладі Одеського регіону. Здобувач розглянув особливості землекористування й соціально-економічного розвитку семи укрупнених районів області, здійснив їх типізацію (промислово-портовий, прибережно-аграрний, аграрно-індустріальний та переважно аграрний типи) і на основі SWOT-аналізу обґрунтував доцільність єдиного вектора розвитку для громад у межах одного району. Найбільшу практичну цінність має апробація запропонованого підходу на прикладі Південнівської міської територіальної громади – одного з економічних флагманів регіону, для якої автор сформулював конкретні рекомендації щодо узгодження систем розселення, економічного розвитку та збереження природного ландшафту, зокрема в прибережній смузі та біля лиману. На основі PESTEL-аналізу визначено основні проблеми управління просторовим плануванням громад регіону, об’єднані у шість блоків чинників.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають вагомe теоретико-практичне значення для розвитку української географічної науки.

Одержані дисертантом результати достатньо повно представлено у висновках до кожного розділу та загальних висновках, що відповідають головним положенням пропонованого дослідження та його завданням.

Отже, за обсягом і змістом дисертації можна зробити заключення про повне та різнобічне вивчення сформульованої проблеми дослідження, що дозволило авторові здійснити комплексний суспільно-географічний аналіз

географічних аспектів просторового планування територій громад Одеського регіону.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

За результатами дослідження дисертаційної роботи опубліковано в 8 наукових працях, з яких 3 статті у періодичних наукових рецензованих фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія Б) і 5 апробаційних публікацій – в інших виданнях, матеріалах і тезах конференцій та семінарів.

Зазначене дозволяє зробити твердження, що представлена дисертаційна робота в повній мірі забезпечена опублікованими працями здобувача, при цьому результати дисертаційного дослідження висвітлено в зазначених наукових працях в повному обсязі.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації.

Основні побажання та зауваження:

1. Критерії виділення чотирьох типів адміністративних районів за рівнем економічного розвитку потребують детальнішого обґрунтування, зокрема щодо порогових значень та ваги застосованих соціально-економічних показників.

2. Рекомендації щодо врахування географічних аспектів сформульовано переважно для Південнівської територіальної громади; бажано чіткіше розкрити механізм перенесення (екстраполяції) цих рекомендацій на громади інших виділених типів.

3. З огляду на активне використання в роботі європейського досвіду просторового планування, у списку джерел доцільно було б ширше представити новітні зарубіжні публікації останніх років.

4. Не завжди узгоджено хронологічні межі статистичних даних на окремих рисунках (показники за різні роки), що ускладнює їх зіставлення; варто уніфікувати часові зрізи або пояснити причини відмінностей.

5. Бажано чіткіше операціоналізувати, у який саме спосіб виокремлений суспільно-географічний блок чинників інтегрується у структуру комплексного плану як офіційного планувального документа.

6. Завеликі за обсягом висновки до розділів та загальні висновки роботи.

7. По тексту роботи зустрічаються помарки, помилки технічного характеру, описки, тощо.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, зазначу, що викладені вище побажання та зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації. При детальному і глибокому розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено. Текст дисертаційного дослідження, стиль подання матеріалів та його наукові

результати дають підстави стверджувати, що здобувач вдало та з дотриманням загальних вимог до академічної доброчесності виконав своє дослідження. Зміст анотацій українською та англійською мовами за своєю сутністю ідентичні основним положенням дисертації й відображають її мету та новизну.

Загальний висновок. Загалом дисертаційна робота **СИЧУКА ОЛЕКСІЯ СЕРГІЙОВИЧА** «Географічні аспекти при розробці комплексних планів розвитку територій громад (на прикладі Одеської області)», є самостійною, завершеною науковою працею, виконаною на правах рукопису на актуальну тему з використанням сучасного термінологічного апарату й відповідної теоретико-методологічної бази дослідження. Робота виконана на достатньому кваліфікаційному науковому рівні, розкриває зміст проблематики і містить науково-обґрунтовані результати, які мають наукову новизну, вагоме теоретичне та практичне значення, засвідчують про особистий внесок здобувача та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертаційна робота відповідає спеціальності 106 «Географія», вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, з наступними змінами), і рекомендується до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 106 «Географія».

Рецензент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та економічної географії і туризму
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Антоніна ШАШЕРО



ОСОБИСТИЙ ПІДПІС *А. Шашеро*

Д. Овчарук

ЗАСВІДЧУЮ

СПЕКТОР ВІДДІЛУ КАДРІВ

Д. Овчарук